

Римо-католицька церква в інформаційну добу: філософсько-світоглядний вимір

У мінливому та динамічному світі інформаційна епоха характеризується значним впливом на культурне, суспільне, а також і релігійне життя. Поряд із цим, Римо-католицька церква, як одна з найбільш сучасних серед інших християнських конфесій, має усталені філософсько-світоглядні основи. До них, зокрема, належать: розгляд світу в якості втілення божественної могутності, яскраво виражений антропоцентризм, а також бачення людини, її місця, меж пізнання та свободи. Ці філософсько-світоглядні засади, у свою чергу, зумовлюють і відношення Римо-католицької церкви до нових змін, які пов'язані з інформаційною добою.

Ключові слова: медіа, інформаційне суспільство, інформаційна епоха, Інтернет, Римо-католицька церква, соціальна доктрина Римо-католицької церкви, антропоцентризм, свобода волі.

Римо-католицька церква, що після Другого Ватиканського Собору (1962-1965 рр.) відзначається своєю динамічністю та сучасністю, все частіше користується плодами тієї доби, яку сьогодні називають інформаційною. З того часу відбулося значне поживлення відносин між Римо-католицькою церквою та традиційними, а пізніше й новими, медіа. Разом із тим, відлік цих, щоправда, не завжди ідеальних відносин між ними варто вести, як мінімум, ще починаючи від ХІХ сторіччя.

Актуальність теми полягає у тому, що сучасній інформаційній добі є властивим типом постмодерне уявлення про те, що абсолютних істин не існує або ж, якщо й існують, то є недоступними для людського розуму, а отже не мають для нас ніякого значення. Разом із тим, Римо-католицька церква, як найбільш гнучка серед інших християнських церков, має свої усталені філософсько-світоглядні основи, що зумовлюють її діяльність у суспільстві й відношення, в тому числі й щодо тих змін, появу яких зумовила інформаційна епоха.

Метою статті є виокремлення концептуальних засад Римо-католицької церкви в інформаційну добу. Таким чином, **об'єктом** дослідження постає інформаційна епоха. **Предметом** – особливості засадничих філософсько-світоглядних засад Римо-католицької церкви в інформаційну добу.

Аналіз останніх джерел. Проблема дослідження є відносно новою для вітчизняної та зарубіжної наук і вимагає нових академічних пошуків. Розгляду проблематики інформаційної доби й інформаційного суспільства присвячено праці багатьох науковців, таких як: Д.Белл, Р.Дарендорф, Ж.Еллюль, М.Кастельс, Дж.Ліхтхайм, У.Мартин, Т.Стоуньєр, О.Тоффлер, Ю.Хаяши, К.Ясперс та багато ін. Першу науково обґрунтовану концепцію запропонував, Д.Белл у своїй книзі «Грядуще постіндустріальне суспільство», виданій у 1973 р. [1]. На думку Д.Белла, зміни в соціальній структурі, які відбуваються в середині ХХ сторіччя свідчать про те, що індустріальне суспільство еволюціонує до постіндустріального, яке і повинне стати визначальною соціальною формою ХХІ сторіччя.

Основний зміст. Що стосується філософсько-концептуальних засад Римо-католицької церкви, то в якості першооснов тут виступає її доктринальна спадщина. Зокрема, першою соціальною енциклікою вважається «Regum Novarum» («Про нові речі») від 1891 року. Наступною видатною соціальною енциклікою є «Quadragesimo Anno» («Сороковий рік») Папи Пія ХІ. В енцикліці пропонується розгляд ознак такого суспільного ладу, який би фундувався на справедливості та любові. Іншою визначальною соціальною енциклікою є «Mater et Magistra» («Мати та вчителька») від 1961 року присвячена ролі Римо-католицької церкви у суспільному житті. Особливе значення для нашого дослідження має документ Другого Ватиканського Собору душпастирська конституція «Gaudium et Spes» («Радість і

Надія»), в якій наголошується на тому, що людина має бути центром суспільного життя [4]. Енцикліка Павла VI «*Populorum Progressio*» («Про розвиток народів») від 1967 року присвячена питанню розвитку усього людства, який є можливим завдяки солідарності усього світу. Проблематика цієї енцикліки перегукується із проблематикою душпастирської конституції «*Gaudium et Spes*».

Варто також згадати й інші енцикліки, які, щоправда, не є соціальними, проте значною мірою допомагають дати відповідь на важливі питання нашого дослідження. До таких енциклік, зокрема, належить енцикліка «*Fides et Ratio*» («Розум і Віра») від 1998 року Папи Іоанна Павла II [5]. Проблемне коло даного офіційного документу Римо-католицької церкви стосується меж людського пізнання. Іншою, не менш важливою, ніж попередня, є перша енцикліка колишнього Папи Бенедикта XVI «*Deus caritas est*» («Бог є любов») [2]. Хоч вона і не є суто соціальною, проте в ній понтифік торкається питання Божої любові як одного з фундаментальних положень християнського світобачення. У праці Йозефа Ратцінгера «Цінності в часи перемін. Долання майбутніх викликів» [10] розкривається бачення світу, в основі якого були б абсолютні принципи етики.

Канадський культуролог М.Маклюен свого часу стверджував, що кожний новий етап розвитку засобів комунікації, на його думку, суттєво впливав на характер сприйняття реальності. Розвиток комунікаційного середовища багато в чому визначив етапи розвитку самого суспільства [12, с. 9]. Разом з тим, на думку російського вченого Трубіцина Д., поширення інформаційних технологій ініціює соціально-економічні зміни, і технологічні є не більше ніж лише окремим аспектом [13, с. 67]. Як зазначив попередній Папа Римський Бенедикт XVI під час святкування 45-го Всесвітнього Дня суспільних комунікацій, ті радикальні зміни, які відбуваються сьогодні в комунікації, призводять до значного культурного та соціального розвитку. Нові технології, на його переконання, змінюють не лише спосіб нашого спілкування, але і саму комунікацію настільки, що можна ствердно казати про те, що ми живемо під час величезного культурного перетворення. За словами вже теперішнього Папи Римського Франциска, які він виголосив 19 травня 2013 року під час Літургії на честь П'ятидесятниці, все нове завжди змушує нас боятись [16].

Римо-католицька церква завжди намагалась бути активним суб'єктом у глобальному інформаційному просторі. Так, у 1861 році було засновано щоденну газету «*L'osservatore Romano*» Римо-католицької церкви, з 1934 року – щотижневий часопис «*L'osservatore della Domenica*». У 1931 році – засновано радіо Ватикану, а рівно тридцять років тому – Ватиканський телевізійний центр. Опубліковано також чимало папських документів, які стосуються відношення Римо-католицької церкви до інформаційної сфери, а саме: енцикліки «*Miranda Prosus*» (1957) та «*Inter Mirifica*» (1963), душпастирська інструкції «*Communio et Progressio*» й «*Aetatis Novae*» та інші. Цікаво, що першою енциклікою, церемонія підписання якої Папою Іоанном XXIII, транслиувалась наживо по телебаченню була одна з найбільш значущих соціальних енциклік «*Pasem in Terris*» (1963). Окрім цього, починаючи від 1967 року, папами з нагоди Всесвітнього дня комунікацій виголошуються щорічні послання.

Як відомо, одним із головних виявів і каталізаторів інформаційної доби є виникнення та поширення Всесвітньої мережі Інтернет. На думку відомого дослідника та медіафілософа Мануеля Кастельса, Всесвітня мережа «змінює шлях, яким ми спілкуємося, наше життя перебуває під суттєвим впливом цієї нової комунікації» [7, с. 5]. Вперше в історії людства трансляція нещодавньої інавгурації нового Папи, Франциска I відбувалась у режимі онлайн. Як відомо, у попереднього Папи Бенедикта XVI був свій канал на YouTube і він був першим понтифіком, у якого також був і свій профіль у Twitter. Крім того, він неодноразово звертався до всіх католиків і священиків із закликом активніше користуватися Інтернетом для популяризації церкви та для проповіді Євангелія. З іншого боку, все більше спостерігається бажання віруючих до більшої та інтерактивної комунікації з Римо-католицькою церквою, зокрема і в соціальних мережах. Римо-католицька церква має навіть власного покровителя Інтернету – Ісидора Севільського.

Разом із тим, концептуальним ядром Римо-католицької церкви, безвідносно до плину часу, суспільних змін або ж запитів і викликів інформаційної доби незмінними були й залишаються її філософсько-світоглядні засади. Одним із базисів Римо-католицької церкви варто вважати філософію неотомізму. Як відомо, папою Левом XIII було визнано неотомізм офіційною філософською доктриною Римо-католицької церкви. Разом із тим, вже після Другого Ватиканського Собору (1962-1965) відбулася певна переорієнтація позиції Римо-католицької церкви по відношенню до неотомізму та його основних ідей.

Згідно з католицьким баченням, завдяки власному розуму, людина виступає як єдина та неповторна істота, як «я», здатне розуміти себе, володіти собою, самовизначатися. Вона проголошується істотою розумною та такою, що здатна міркувати про себе й усвідомлювати власні дії. На думку попереднього Папи Бенедикта XVI, людина повинна змусити розум функціонувати обширно, і не лише в галузі техніки та матеріального розвитку світу, а й передовсім у напрямку до здатності сприймати правду, розпізнавати добро [10, с.143]. А в енцикліці Іоанна Павла II «Fides et Ratio» робиться наголос на тому, що людині є притаманним прагнення до пізнання, справжнім об'єктом якого є істина. Людина, на його думку, виступає єдиною істотою, котра спроможна не тільки знати, але й усвідомлювати те, що знає, і тому прагне пізнати істинну суть речей.

Проте не лише рацію, але й віра виступає повноцінним гносеологічним джерелом у римо-католицизмі. Саме віра та розум виступають, на думку Папи Іоанна Павла II, двома крилами, на яких людський дух підноситься до споглядання істини [5, с.5]. Звідси є похідним і термін «серце», який у католицькому вченні позначає духовні здібності, властиві людині, здатність розрізнати добро та зло. Звертаючись до свого серця, людина розуміє, що перевершує матеріальний світ, завдяки своїй унікальній здатності спілкування з Богом. Вона визнає у самій собі духовну та безсмертну душу та знає, що є не тільки часткою природи або анонімною складовою частиною людського граду. Разом із тим, людина відкрита до інших та до світу, бо, тільки осягаючи себе стосовно «ти», вона спроможна пізнати і значення «я». Подібна діалогічність виводить людину зі стану егоїстичної зосередженості на власному житті. Адже їй не під силу досягнути повноти у самій собі, тобто абстрагуючись від буття «з» іншими і «для» інших.

Згідно з католицьким баченням, ключ, осередок і мета всієї людської історії перебуває у Бозі [4, с. 511], а світ виступає втіленням і сутністю божественної могутності. Необхідно відзначити, що католицьке бачення відзначається яскраво вираженим антропоцентризмом. Це пояснюється тим фактом, що Римо-католицька церква виходить з богообразності та богоподібності людини. Як стверджує в апостольському посланні «Mulieris dignitatem» Папа Іоанн Павло II: «Бути особистістю, створеною за образом й подобою Бога, – означає існувати у спілкуванні, у відношенні до іншого «я» [14, с. 99]. А за словами Йозефа Ратцінгера, «Бог – це Логос, раціональне первинне Джерело всього сущого, творчий Розум, з якого постав світ та який у світі відображається. Віра в Бога-Слово є також вірою у творчу силу розуму; вона є вірою в Бога-Творця і в те, що людина створена на Його подобу, а тому бере участь у недоторканній гідності самого Бога...» [10, с. 143].

Бог і людина, згідно з католицьким світобаченням, є пов'язаними через любов-агапе. Вважається, що любов Бога до людини є настільки велика, що Він (Бог) волюднюється та приймає смерть. Тобто, з одного боку ми маємо справу з метафізичним образом Бога: Він є абсолютним, єдиним джерелом усього сущого. А з іншого – виступає люблячим Суб'єктом. У Душпастирській конституції *Gaudium et Spes* мовиться, що «людина, котра є спокутаною Христом і стала новим творінням у Святому Дусі, може та повинна любити все те, що сотворив Бог» [4, с. 539]. Безкорислива любов Божа до людства відкривається, насамперед, як споконвічна любов Отця. А любов, яку відчуває Син у тісному єднанні з Отцем, згідно з католицьким баченням, актуалізує місію Бога-Сина. Дією Святого Духа поширюється Спасіння, дане з ініціативи Бога-Отця, що виявляє себе у всіх вимірах людської екзистенції: духовному та тілесному, історичному та трансцендентному, індивідуальному та соціальному. Зокрема, Папа Іоанн Павло II сутність любові вбачав у самопожертві, подібно

до тієї жертви, яку здійснив Христос. На його переконання, проявляючи любов і милосердя до інших, людина ніби наново піднімається до рівня Божої любові, жертвує собою заради іншої людини. Любов у двох напрямках – до Бога і до ближнього – постає синтезом морального життя людини. Згідно з католицьким баченням, Ісус Христос першим підкоряється Божій заповіді любові як його посланець у світі. Бенедикт XVI у своїй першій енцикліці «Deus Caritas est» стверджує, що «смерть на хресті є любов'ю у своїй найвищій формі» [2, с. 26]. Віра у втілення Бога в Ісусі Христі і в його страждання та смерть за людину, на його думку, є найвищим виявом переконання, що центром всієї моралі та самого буття і його найглибшим джерелом є любов [10, с. 143]. Повнота любові Бога виявляється у Спокутуванні, через яке наново повторюється таємниця творіння, адже Ісус Христос здійснив примирення людей із Богом-Отцем.

Досконалим прикладом любові до Бога та ближнього проголошується Діва Марія. У своїй першій енцикліці «Відкупитель людини» Папа Іоанн Павло II наголошував на тому, що Ісус Христос, як відкупитель, повинен зайняти центральне місце в житті Церкви та в житті кожного християнина. Він вважає, що саме у Христі та через Христа людина досягла повного усвідомлення своєї гідності, піднесення та потойбічної вартості людської природи й сенсу свого буття [3, с. 19]. За словами Папи Бенедикта XVI, Христос є не лише початком, а й долею, йдучи до Нього, ми наближаємося до кінця. Але цей кінець є не просто руйнуванням, а й здійсненням, він дозволяє історії сягнути своєї внутрішньої повноти [10, с. 74]. Таким чином, уподібнення Христу та слідування заповіді любові виступають у католицькому світогляді сутністю історичного процесу. За словами Папи Бенедикта XVI, «історія позначена боротьбою між любов'ю і нездатністю любити, тим запустінням душ, яке настає, коли людина може визнавати цінностями і дійсністю лише ті цінності, які можна виміряти... Це руйнування здатності любити породжує смертельну нудоту. Воно отруює людину. Якщо би воно перемогло, то людина, а з нею і світ зруйнувались би» [9, с. 279]. На його думку, тільки любов робить людину тим, чим вона має бути. Цікаво, що на запитання журналіста про те, чого хоче від нас Христос, Бенедикт XVI відповів, щоби ми любили, бо тільки тоді ми стаємо його подобою.

Образ і подоба Бога-Трійці проголошується у католицькому світогляді корінням «усього людського», «етосу», який досягає своєї вершини в заповіді любові». Він вказує, як зазначає Іоанн Павло II в енцикліці «Sollicitudo rei socialis», на взаємозалежність усього людства як моделі Бога, єдиного в трьох Особах [15, с. 14]. Таким чином, любов до Бога та любов до ближнього постають єдиним цілим. В ближньому ми вбачаємо Ісуса Христа, а у Христі зустрічаємося з Богом. Згідно з вченням Римо-католицької церкви, любов є найбільш потужним інструментом змін як на індивідуальному, так і на соціальному рівнях, справжньою метою людства, історичною та трансцендентною. Внутрішнє перетворення людини, її поступове уподібнення Христу, заповіді любові постають істотними передумовами морального вдосконалення.

Чільне місце в католицькому світогляді займає також питання бачення людини, її місця, її меж пізнання та свободи. Людина проголошується серцем і душею, головною метою та шляхом Церкви [6, с. 270]. Тому Римо-католицька церква виступає, перш за все, за людину, Богом і для Бога створену, якій треба більше «бути», а не «мати» [11, с.20]. Богоподібність людини вказує на те, що її сутність та існування нерозривно пов'язані з Богом. Папа Іоанн Павло II стверджує про властивий римо-католицькій соціальній доктрині антропоцентризм. Проте, на його думку, цей антропоцентризм є особливим, оскільки вся людська доля пов'язана з Богом, а джерелом гідності людини виступає милосердна любов Бога-Творця та Бога-Спокутувача. Тому понтифік веде мову про існування особливого, «христоцентричного гуманізму» [8, с.432].

Людина, згідно з католицьким баченням, є створеною Богом як єдність душі та тіла. І саме через цю єдність людина постає суб'єктом власних моральних актів. Тілесний вимір дозволяє людині діяти у матеріальному світі, просторі її самореалізації та волі, не сприймаючи тілесне як в'язницю чи вигнання. Тому в католицькому світогляді стверджується, що нехтування тілесним життям є неприпустимим. Як зазначається у Душпастирській

конституції про Церкву сьогодні *Gaudium et spes*, людина зобов'язана вважати своє тіло благим і гідним честі, тому що воно створене Богом і призначене для воскресіння в останній день. Однак, через рану, нанесену гріхом, тілесний вимір робить людину недосконалою. Тому будь-які реформи, будь-яке сутнісне оновлення є можливими, в першу чергу, через внутрішню зміну людей, завдяки повороту до серця та подолання егоїзму, гордості та людської гріховності, які впливають з її свободи. І тільки завдяки та через Ісуса Христа людина здатна подолати власне безсилля та гріховність. Отже, людина, згідно з католицьким баченням, наділена двома різними характеристиками: як матеріальна істота, вона з'єднана із цим світом через власне тіло, і як духовна істота, є відкритою до трансцендентного й готовою виявити більш глибоку істину завдяки своєму розуму, яким вона долучається до розуму божественного.

З проблеми дуальності людського буття є похідним також питання свободи волі та вільного вибору. Так, у католицькому вченні стверджується, що хоч людині і є притаманною гріховність, але саме свобода проголошується головною передумовою пошуку людиною добра. Людська істота повинна діяти згідно з вільним вибором як свідомо особа, внаслідок власної інтенції, а не сліпого внутрішнього імпульсу. Вона, згідно з католицьким вченням, є такою, що цінує свободу та шукає її. Щоправда, ця свобода не є безмежна та здатність визначати добро та зло, згідно з католицьким баченням, належить лише Богові. Віддаляючись від морального закону, людина здатна завдати шкоди власній свободі та постати проти божественної істини. Реалізуючи свою свободу, людина здійснює тоді моральні вчинки, коли підкоряється істині, тобто не оголошує себе творцем і володарем істини й етичних норм. В інакшому разі вона перестає бути свободою і руйнує людину та суспільство. Все життя в католицизмі проголошується немовби паломництвом в обитель Бога-Отця, визволенням від гріха та вибір добра. Свобода, згідно з католицьким баченням, яка позбавлена міцної основи, є схильною відкидати істину та дуже часто обирає зло. Тому, відмовляючись визнати Бога своїм початком, людина порушує належний порядок, який веде її до кінцевої мети.

Висновки. Інформаційна доба відзначається значним впливом на культурне, суспільне життя, а також і на релігійне життя. Разом із тим, Римо-католицька церква, як одна з найбільш сучасних поміж інших християнських конфесій, має усталені філософсько-світоглядні основи. Згідно з католицьким баченням, ключ, осередок і мета всієї людської історії перебуває у Бозі, а світ виступає втіленням і сутністю божественної могутності. Крім того, католицьке бачення відзначається яскраво вираженим антропоцентризмом і її головною категорією є «Любов-агапе». Чільне місце в католицизмі займає також питання бачення людини, її місця, її меж пізнання та свободи. Правильне розуміння цих засад дає змогу більш чітко дослідити й саме відношення до інформаційної доби. Подальші розвідки у даному напрямку видаються перспективними з огляду на можливість більш предметного та більш локального застосування даних засад, а також на перспективність компаративного аналізу християнської етики та медіаетики.

Література

1. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество / Д. Белл. – М.: Наука, 1999. – 221 с.
2. Бог есть любовь. Энциклика Верховного Понтифика Бенедикта XVI. – Саратов: Епархия Св. Климента в Саратове, 2006. – 80 с.
3. Документи патріаршого собору Української Греко-Католицької церкви. – Львів: Секретаріат Патріаршого Собору, 2002. – 240 с.
4. Душпастирська конституція про церкву в сучасному світі «Радість і надія» – «*Gaudium et spes*» / Документи Другого Ватиканського Собору. Конституції, декрети, декларації. – Львів: Свічадо, 1996. – С.499-619.
5. Енцикліка «*Fides et Ratio*» Святішого Отця Івана Павла II до єпископів Католицької церкви про співвідношення віри й розуму. – Київ-Львів: Свічадо, 2000. – 150 с.
6. Енциклика его святейшества папы Иоанна Павла II «*Centesimus Annus*» («Сотой годовщине») / Энциклики его святейшества Папы Римского 1891, 1981, 1991 гг. – Киев: Институт праксеологии, 1993. – С.185-278.
7. Кастельс М. Интернет галактика / М. Кастельс. – К.: Ваклер, 2007. – 292 с.

8. Майка Ю. Социальное учение Католической Церкви / Ю.Майка. – Рим-Люблин: Изд. Святого Креста, 1994. – 480 с.
9. Рацінгер Й. Сіль землі: Християнство й Католицька церква в ХХІ столітті. Розмова Петера Зевельда з Йосифом Рацінгером / Йозеф Рацінгер. – Львів: Місіонер, 2007. – 282 с.
10. Рацінгер Й. Цінності в часи перемін. Долання майбутніх викликів / Йозеф Рацінгер. – Львів: Місіонер, 2006. – 168 с.
11. Сергійко В. Ф. Органічна концепція соціального життя / В. Ф. Сергійко. – К.: Людина і Світ. – №2. – лютий 2003. – С.19-24.
12. Славин Б. Ф. Эпоха коллективного разума: О роли информации в обществе и о коммуникационной природе человека. Б. Ф. Славин. – М.: ЛЕНАНД, 2013. – 320 с.
13. Трубицын Д. В. Индустриализм как технолого-экономический детерминизм в концепции модернизации: критический анализ / Д. В. Трубицын. – Российская академия наук. – Наука, Вопросы философии.– №3. – М., 2013. – 192 с.
14. Gross D. Texte zur katholischen Soziallehre / D. Gross. – Bundesverbund der katholischen Arbeitnehmer – Bewegung: 1975. – 562 S.
15. Papst Johannes Paul II. Enzyklika «Sollicitudo rei socialis» / Johannes Paul II. – Lautesdorf: Johannes-Verlag, 1988. – 93 s.
16. Solemnity of Pentecost Holy Mass With the Ecclesial Movements. – 2013.
17. Режим доступу: http://www.vatican.va/holy_father/francesco/homilies/2013/documents/papa-francesco_20130519_omelia-pentecoste_en.html – Назва з екрану.

Maksym Kyyak

Roman Catholic Church in information age: a philosophical dimension

In the rapidly changing world in information age there is a huge influence on the cultural, social, and religious life. At the same time, the Roman Catholic Church as one of the most modern among other Christian denominations has a clear philosophical foundations. These, in particular, include: the vision of a mine as the personification of divine power, pronounced anthropocentrism and «love-agape» as well as the vision of a man of his place, the frontiers of knowledge and freedom. These are the basics that cause the attitude of the Roman Catholic Church to the new changes associated with the information age.

Keywords: media, information society, information age, the Internet, the Roman Catholic Church, the social doctrine of the Roman Catholic Church, anthropocentrism, free will.

Кияк Максим

Римо-католическая церковь в информационную эпоху: философско-мировоззренческое измерение

В динамически изменяющемся мире информационная эпоха характеризуется значительным влиянием на культурную, общественную, а также религиозную жизнь. Вместе с тем, Римо-католическая церковь, как одна из наиболее современных среди других христианских деноминаций, имеет четкие философско-мировоззренческие основы. К ним, в частности, принадлежат: рассмотрение мира в качестве олицетворения божественного могущества, ярко выраженный антропоцентризм и «Любов-агапе», а также видение человека, его места, границ познания и свободы. Эти основы, в свою очередь, обуславливают отношение Римо-католической церкви к новым изменениям, связанным с информационной эпохой.

Ключевые слова: медиа, информационное общество, информационная эпоха, интернет, Римо-католическая церковь, социальная доктрина Римо-католической церкви, антропоцентризм, свобода воли.